

УДК 316.354: 005.336.2

Н. І. ГЛЕБОВА

ІНТЕГРАТИВНІ АСПЕКТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ

У статті проаналізовано напрацювання сучасної зарубіжної й вітчизняної соціології у формуванні соціологічного бачення феномену соціальної компетентності та розкрито її онтологічну сутність як якісної характеристики індивіда й соціальних страт з певними універсальними властивостями. Подано соціологічну характеристику соціальної компетентності як складного інтегративного утворення специфічної організації соціального знання, організації комунікативних навичок, протидії незнанням, адаптованої соціальної поведінки та здатності до успішних міжособистісних взаємин. Обґрунтовано роль чинника специфічного суб'єктного соціального, що становить зміст поняття «соціальна компетентність» і виникає в процесі взаємодії в контексті професійного становлення особистості. Розглянуто функцію соціальної компетентності у формуванні нових моделей професіоналізму, професійних інститутів та інших елементів ринкового порядку й можливості соціального конструювання з боку самих професійних груп. Окреслено перспективи соціологічної науки в дослідженні соціальних компетентностей галузевих фахівців та отримання соціологічного знання для досягнення відповідних соціальних цілей у специфічних професійних середовищних і соціальних умовах.

Ключові слова: соціологія компетентності, соціальна компетентність, соціальні і професійні якості, соціальна поведінка, особистість професіонала.

Матеріали багатьох сучасних науковців різних галузей, чії дослідження ґрунтуються на теоретичних працях класиків соціологічної науки, і низки напрацювань П. Бурдье, Е. Гідденса, Н. Лумана, Е. Селігмена, Й. Фрома, Ф. Фукуями, П. Штомпки, А. Шюца та ін., дають змогу говорити про соціологічне бачення феномену соціальної компетентності індивіда як про особливу онтологічну реальність, у якій об'єкти соціальної діяльності наділяються смислами й цінностями [16]. Лише виносячи ці смисли та цінності за межі власного усвідомлення в процесі комунікації (зокрема професійної) і розділяючи їх з іншими суб'єктами спільної діяльності, індивід може переконатись у дієвості набутих навичок і вважати їх своїми (або освоєними). Зауважуючи, що компетенції/компетентності визначають або є причиною якості соціальної поведінки особистості чи якості виконання професійних обов'язків, сьогодні більшість дослідників схиляється до думки, що проблематика компетентнісного підходу якнайтісніше пов'язана з проблематикою соціології.

Метою статті є з'ясування проблемного поля, надання комплексної соціологічної характеристики соціальної компетентності як складного інтегративного утворення специфічної організації соціального знання, організації комунікативних навичок, протидії незнанням, адаптованої соціальної поведінки та здатності до успішних міжособистісних взаємин.

льної поведінки та здатності до успішних міжособистісних відносин і визначення напрямів подальшої розробки.

Соціологічна енциклопедія визначає поняття «компетентність» як «сукупність особистісних якостей керівника, громадського діяча, органу влади, що включає високий професіоналізм, знання інтересів і потреб людей, ситуації, в якій він діє, вміння аналізувати систему соціальних відносин, взаємодії соціальних інститутів, передбачити наслідки тих чи інших дій» [11, с. 461]. Компетентність – фундаментальні здатності (мається на увазі знання тощо, притаманні соціальними акторами, які є «кваліфікованими» учасниками («членами» соціальних контекстів) [2, с. 317].

Таким чином, соціологія говорить про сферу професійної діяльності, в якій людина компетентна. У свою чергу, «компетентність» є поняттям, що стосується певних аспектів поведінки для компетентного виконання певних завдань. Людина, будучи істотою соціальною, постійно перебуває в колі різноманітних відносин з навколишнім світом. Це вимагає від індивіда наявності відповідних компетентностей (тобто знань, навичок, умінь, а також здатності взаємодіяти з іншими соціальними акторами). Відповідно, кількість взаємозв'язків у навколишньому світі визначає кількість необхідних для успішної взаємодії компетентностей, що утворюють загальний рівень компетентності індивіда.

Зазначене вище дає змогу констатувати, що терміни «компетенція» та компетентність сьогодні в масовому ужитку в усіх сферах діяльності людини (як соціальній, так і технічній). Оскільки самі терміни не мають фіксованого обсягу понять, найуживанішими варто вважати такі визначення:

Компетентність (competency) – це фактично оцінка/самооцінка актуальної/потенційної відповідності різноманітних індивідуально-психологічних якостей/властивостей особистості вимогам/очікуванням певної конкретної сфери людської діяльності.

Компетенції/компетентності (competence/competencies) – це компоненти компетентності, які значно різняться за галузевими формами прояву й методами оцінювання.

Незважаючи на те, що в соціології на сьогодні ще не виокремилась цілковито субдисципліна, присвячена проблематиці компетентності, соціологи протягом усього періоду розвитку соціологічної думки досить ґрунтовно опрацювали компоненти, що входять до поняття компетентності [4]. Важаємо, що на часі системний соціологічний розгляд «соціальної компетентності», дасть змогу синтезувати вже наявні й добре розроблені соціологами компоненти, що, у свою чергу, сприятиме більшій узгодженості в подальших міждисциплінарних дослідженнях.

Практичний аспект характеристики соціальної компетентності фахівця передбачає ефективність реагування особистості й досягнення нею реальних цілей у певному соціальному контексті з використання відповідних для цього методів [8, с. 21]. У контексті нашого завдання зазначимо, що, як

складна особистісна системна характеристика, соціальна компетентність апріорно має соціальний характер та формується під впливом соціуму. Багато фахівців небезпідставно вважають, що поняття «соціальна компетентність» є невід'ємним від поняття «професійна компетентність», оскільки становлення соціальної компетентності дорослої особистості неможливе поза формуванням її як фахівця-професіонала [5]. Відтак моделювання соціологічного дослідження цілісної структури й розвитку інтегративної характеристики особистості в сучасному світі, яка маркується науковим співтовариством категорією «соціальна компетентність», і як єдиної системи загалом, і соціальної компетентності особистості професіонала, на нашу думку, полягає у визначенні площин перетину онтологічних реальностей і суб'єктивного світу людини, яка має привласнити певні значущі смисли й цінності та діяти згідно з ними.

У зарубіжній соціології достатньо розробленим є напрям, що дає змогу розглядати соціальну компетентність на ціннісному рівні через поняття суспільного значення предмета цінності й соціальної установки [13, с. 343], як інтегративного для різних видів компетентностей. Більшість сучасних зарубіжних дослідників (Х. Вайт, У. Канніг, Т. Куртц, С. Лірг, Б. Лойд, К. Мічон, К. Райс, У. Фінгстен та ін.) розглядають соціальну компетентність як такий ресурс особистості [15], що зумовлює її соціальну поведінку й відносини, що значною мірою визначає сучасні напрями дослідження соціальної компетентності та розробку її соціологічних маркерів. Т. Куртц виокремлює в розробці концепту компетентності в соціології три фундаментальних підходи: як форми організації соціального знання, як форми організації комунікативних навичок і як форми протидії незнанню [16, с. 7–25]. Оскільки соціологічний аналіз компетентностей виходить за межі розгляду здібностей і здатності окремих індивідів і завжди стосується до соціальних аспектів, автор вважає значним недоліком сучасних соціальних наук відсутність повноцінної соціологічної теорії, що охоплює питоми соціологічні території, де на сьогодні домінує переважно психологічний і педагогічний предметний дискурс. Разом з тим, на думку автора, у сучасних суспільствах, орієнтованих на оптимізацію й професіоналізацію, соціологічний погляд на компетентність може висвітлити надзвичайно важливі соціальні контексти.

Таким чином, розгляд соціальної компетентності в світлі соціологічного знання дає змогу достатньою мірою виявити соціальну сутність феномену й «поле» її проявів, визначає сучасні механізми її формування. Більшість авторів проаналізованих нами соціологічних концептів соціального розвитку в структурі особистості функціонально співвідносять соціальну компетентність з процесом побудови значущих життєвих перспектив, соціальною адаптацією в соціумі, а також здатністю чинити на нього трансформаційні впливи [6]. Відтак для розуміння досліджуваної проблематики соціальної компетентності як зі структурної, так і динамічної точки зору потрібні критерії її вирізнення для певної соціально-професійної категорії в сві-

тлі даних з різних розділів соціології: соціології виховання, соціології сім'ї, соціології освіти, галузевої соціології, соціології соціальних спільнот (територіальних, соціально-професійних категорій), соціології різних соціальних процесів (напр., інтеграції або дезінтеграції, трудової міграції тощо) [3].

Компетентісні аспекти соціальної взаємодії як чинника становлення й розвитку професійних груп сьогодні різною мірою є предметом аналізу соціології професії, соціології праці, а також економічної соціології (у контексті аналізу ринку праці) [10]. На часі в межах соціології професії сформувалося кілька підходів до аналізу професій, які можна вважати основними: теорія рис (М. Коган, Е. Грінвуд, Г. Міллерсон та ін.), структурно-функціоналістський підхід (Б. Барбер, Т. Парсонс, Г. Платт та ін.), інтеракціоністський (Е. Х'юз та ін.), неомарксистська теорія (М. Оппенхаймер, Дж. МакКінлей та ін.), неовеберіанський (М. Сакс, М. Моран, Б. Вуд та ін.), системно-теоретичний (Р. Штихве, Т. Кунц та ін.).

Проблема компетентісних аспектів соціальної взаємодії стає предметом розгляду всіх соціологічних галузей з активним використанням напрацювань суміжних соціально-гуманітарних дисциплін унаслідок охоплення процесами професіоналізації практично всіх сфер трудової діяльності, оскільки професійна група стає універсальним соціальним інститутом, а належність до неї – головним засобом соціальної ідентифікації. Розгляд еволюції соціологічних підходів різних наукових шкіл і теоретичних спрямувань дає змогу В. Погрібній зробити висновок, що сучасна професіоналізація є «соціальним механізмом диференціації та спеціалізації, який ... функціонує як засіб розвитку змісту праці», в якому набувають великого значення професійна компетенція, етичний кодекс, механізм внутрішньо-професійного контролю, особливої професійної культури тощо» [7, с. 192].

Водночас соціальна поведінка професіоналів у сучасних умовах є важливим чинником формування нових моделей професіоналізму, професійних інститутів та інші елементів ринкового порядку, а соціальні компетентності стають об'єктом соціального конструювання з боку самих професійних груп, що вимагає розуміння цих процесів і розробки моделі аналізу побудови стратегій соціальної поведінки професійних груп та її апробації. Тому сьогодні активно досліджують як патерни вертикальної мобільності професіоналів у період соціальних трансформацій [9], так і співвідношення соціальної й економічної поведінки професійних груп на ринку праці, що дає змогу зробити висновки про привабливість розробки моделі соціально-професійної компетентності. Саме соціологічний дискурс суб'єкт-суб'єктних взаємодій індивідів, на нашу думку, має визначати комплекс чинників, що потребують соціологічної характеристики як практичного ефекту такої взаємодії на індивідуальному рівні, так і ефекту виникнення «соціально-компетентних відносин» як нової суб'єктивної реальності в процесі групових взаємодій індивідів [12, с. 78], що певним чи-

ном виступає формою знаходження індивідом балансу соціальної довіри, доповнюючи інституційне регулювання соціалізаційних аспектів [1].

Пропоновані зарубіжними й вітчизняними дослідниками перелік та класифікація компетенцій і компетентностей можуть відрізнятися з погляду термінології, номенклатури, кількості та статусу, але практично всі класифікації включають соціальну компетентність або соціальні компетенції (якщо не за назвою, то по суті) до функціональних характеристик особистості. До найбільш використовуваних у науковому обігу належать такі визначення:

– соціальна компетентність є складним інтегративним утворенням, під яким розуміють: ступінь адекватності та ефективності реагування на проблемні життєві ситуації, досягнення реальних цілей, використання придатних для цього методів і позитивного розвитку як результату активності, підтвердження з боку інших адекватності соціальної поведінки, здатності до успішних міжособистісних відносин;

– соціальна компетентність включає в себе наявність розвиненої здатності знайти компроміс між власними цілями самореалізації та цілями інших людей, що лежить в основі соціальної адаптації. Вона передбачає як наявність досить високого рівня інтелекту, так і наявність здатності до конструктивної, перетворювальної активності при взаємодії із соціальним оточенням;

– соціальна компетентність включає вміння вибирати соціальні орієнтири й відповідним чином організувати поведінку. Соціальна компетентність належить до чинників стійкості індивіда й розуміється як механізм активізації внутрішніх резервів особистості, що сприяють збереженню та зміцненню психічного здоров'я, визначається як особисті знання й навички, що передбачає усвідомлення необхідності прийняття «норм» конкретного соціуму, прагнення до його розуміння, визначення та вибір можливих і найбільш ефективних способів діяльності, варіантів поведінки;

– соціальна компетентність відбиває ступінь конструктивності людини як суб'єкта соціальної взаємодії й визначається також як адаптаційне явище, в основі якого лежить комунікативна компетенція та соціально-психологічна підготовленість;

– соціальна компетентність набувається й реалізується фахівцем як автономним суверенним суб'єктом активності, що може по-різному використовувати наявні знання, наявну інформацію. Отже, соціальна компетентність у контексті цього підходу передбачає ціннісне ставлення до особистості іншого, засноване, по суті, на оцінці його діяльності та позитивному прогнозуванні його майбутніх спільних вчинків.

Проведений нами теоретичний аналіз дає змогу сформулювати деякі гіпотези, що заслуговують бути задіяними в подальших соціологічних розробках теми соціальної компетентності:

– соціальна компетентність як результат розвитку особистості виконує функцію зв'язку між людьми, онтологічно існує в суб'єктивному світі особистості, проте виникає й функціонує в «навколо-індивідуальному про-

сторі», куди «виноситься» в момент взаємодії людей і де динамічно змінюється під впливом цієї взаємодії;

– в основі соціально компетентної дії особистості лежить співвідношення ціннісного ставлення до інших осіб і до себе, яке може порушуватись як з об'єктивних, так і з суб'єктивних особистісних причин;

– основними умовами соціально-компетентного ставлення у взаємодії є потреба в успішній груповій (колективній) діяльності, значущість для її здійснення іншого та апріорна безпека особистості (групи) у майбутніх діях;

– розвиток соціальної компетентності є базовою умовою професійного спілкування, оскільки саме вона переводить акт комунікації у акт в ціннісно значущого й результативного спілкування.

Оскільки соціологія – наука про суспільство, соціальні відносини та ставлення людини до навколишнього світу, то завданням «соціології компетентності» щодо категорії «соціальної компетентності» варто вважати специфічне бачення конкретної людини й соціальних страт з певними універсальними властивостями соціального актора (набір компонентів, які закладаються на різних стадіях соціалізації особистості), що дасть змогу індивідам і групам індивідів успішно взаємодіяти в соціальному просторі. У нас є всі підстави вважати, що дослідження соціальної компетентності полягає не тільки в знаходженні таких спільних цінностей та норм, що об'єднують індивідів, а й чинників передбачуваної та прийнятної внаслідок позитивного осмисленого сприйняття мотивів і дій іншої людини соціальної поведінка особистості. Тобто за умови, що соціальна компетентність розглядається як актив і реальний, усвідомлений і визнаний більшістю його членів потенціал співтовариства для продуктивного співробітництва між різними індивідами на довірчих засадах.

Таким чином, на відміну від професійної компетентності, соціальна компетентність є більш відкритою в суб'єктному сенсі категорією, оскільки не виключає більш ранніх суб'єктних впливів персонального досвіду індивіда на розвиток відповідних навичок, аніж це притаманно професійному становленню особистості. Разом з тим, соціальна компетентність передбачає цілком раціонально обґрунтовану специфіку відносин з іншими членами професійного співтовариства і в цій якості виступає елементом «системної довіри» в суспільстві, тобто системою солідарної упевненості в сумі соціальних і професійних якостей членів співтовариства.

Отже, набуття нових для індивіда соціальних компетентностей означає, насамперед, набуття нових, спільних з іншими людьми, смислів. Використання пропонованого концепту інтерсуб'єктного підходу до дослідження комунікативних впливів на розвиток соціальної компетентності полягає в тому, що йдеться не про «озовнішення» суб'єкт-об'єктних відносин людини з людиною «у такому процесі, а про внутрішньосмислові, особистісні звернення людини до людини».

Саме «соціальність компетентності» із цього погляду і є той момент у взаємодії, який надає комунікативному акту внутрішньосмислового статусу, а соціальний аспект професійної діяльності індивіда виявляється в тому, що кожен її момент можна характеризувати «певним комунікативним станом», його спрямованістю до інших людей. Таким чином, поняття «комунікативний стан» розуміють як установку на певний вид або зміст спілкування, що детермінований двояким чином: і самим суб'єктом спілкування, і його очікуваннями, тобто є готовністю прийняти впливи з боку іншого суб'єкта.

Висновки. Результати дослідження дають змогу стверджувати, що соціологічне дослідження розвитку соціальної компетентності особистості повинно ґрунтуватися, з одного боку, на встановленні універсальних чинників реалізації потенцій здібностей індивіда, що сприяють конструктивному вирішенню суперечностей суб'єктивного особистісного ставлення до іншого, що існує у внутрішньоособистісному просторі суб'єкта професійної діяльності. З іншого боку, важливим є встановлення соціологічних маркерів соціально компетентної професійної поведінки фахівця, залежно від того, як його дії «зчитуються» або інтерпретуються груповими суб'єктами в самому процесі взаємодії й спілкування, а також коригуються всіма учасниками взаємодії.

Соціологічне дослідження формування соціальної компетентності фахівця потребує адекватного розширення й поглиблення соціологічної структури її чинників, оскільки саме «соціальний контекст чинить визначальний вплив на соціальні дії будь-якого індивіда й містить необхідні культурні та соціальні ресурси для вироблення соціальних значень дії, що визначають його поведінку в суспільстві» [14]. Разом з тим, те специфічне суб'єктне соціальне, що становить зміст поняття «соціальна компетентність» і виникає в процесі взаємодії людей, зазвичай детерміновано відмінностями їх місця й ролі в конкретних суспільних відносинах, що виявляється в різному ставленні індивідів і груп індивідів до явищ та процесів суспільного життя [17]. У цьому випадку завдання соціологічної науки в процедурі виявлення соціальних компетентностей певної фахової категорії, на наш погляд, полягає, насамперед, у їх типологізації, дослідженні зв'язків функцій у структурі діяльності типологізованого об'єкта на рівні закономірностей, отримання конкретного наукового знання про механізми її функціонування та форми прояву для досягнення відповідних соціальних цілей у специфічних середовищних і соціальних умовах.

Виходячи з різноманіття теоретичних напрацювань зі вказаної проблематики, на цьому етапі дослідження видається доцільною деталізація соціологічного об'єкта дослідження соціальної компетентності в контекстах сучасних міждисциплінарних опрацювань культурно-ментальних чинників і соціально-психологічних професійних аспектів соціальної взаємодії. У суто галузево-науковому значенні цей підхід до соціологічного дослідження соціальної компетентності, на нашу думку, надасть змогу апробувати та структурувати попередні галузеві напрацювання зарубіжних і віт-

чизняних науковців з метою імплементації й розвитку методології досліджень в українському соціологічному просторі.

Список використаної літератури

1. Абрамов Р. Н. Профессии после солидарности. Микросоциология профессий Э. Эбботта. Социальная динамика и трансформация профессиональных групп в современном обществе / под ред. В. А. Мансурова. Москва : Изд-во Ин-та социологии РАН, 2007. С. 32–53.
2. Большой толковый социологический словарь (Collins) : пер. с англ. Москва : Вече : АСТ, 1999. Т. 1 (А–О). 544 с.
3. Глебова Н. І. Соціальна компетентність як складова формування професіоналізму фахівців водного транспорту в умовах неперервної освіти. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету: Педагогічні науки* / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2016. С. 71–75.
4. Ксенофонтова Е., Пехова Н. Социология компетентности и модель компетенций как области научного и практического интереса. *Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология*. 2014. № 1. С. 194–206.
5. Малая О. Г. Развитие социальной компетентности личности в условиях корпоративной культуры : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Москва, 2005. 23 с.
6. Новикова А. А. Социальная компетентность: критерии и методики определения. *Современные проблемы науки и образование*. 2015. № 1–1.
7. Погрібна В. Л. Соціологія професіоналізму : монографія. Київ : Алеута : КНТ : ЦУЛ, 2008. 336 с.
8. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. Москва : Когито-Центр, 2002. 396 с.
9. Семенова В. В. Паттерны вертикальной мобильности профессионалов в период социальных трансформаций: социобиографический поход. *Социальная мобильность в России: поколенческий аспект* : монография / А. В. Ваньке и др. ; отв. ред. В. В. Семенова, М. Ф. Черныш, А. В. Ваньке. Ин-т социологии РАН. Москва : Ин-т социологии РАН, 2017. С. 157–178.
10. Социальная динамика и трансформация профессиональных групп в современном обществе / под ред. В. А. Мансурова. Москва : Изд-во Ин-та социологи РАН, 2007. 290 с.
11. Социологическая энциклопедия : в 2 т. / Нац. общественно-научный фонд ; рук. науч. проекта Г. Ю. Семигин ; гл. ред.: В. Н. Иванов. Москва : Мысль, 2003. Т. 1. 694 с.
12. Татенко В. А. Психология в субъектном измерении : монография. Киев : Просвита, 1996. 404 с.
13. Томас У., Знанецкий Ф. Методологические заметки (1918). *Американская социологическая мысль: тексты* / под ред. В. И. Добренькова. Москва : Изд-во МГУ, 1994. 496 с.
14. Элиас Н. Что такое социология? *Ионин Л. Г. Философия и методология эмпирической социологии*. Москва : Изд. дом ГУ ВШЭ, 2004. С. 150–166.
15. Delamare Le Deist F., Winterton J. Что такое компетенции? *Human Resource Development International (Міжнародний розвиток людських ресурсів)*. 2009. March. Vol. 8. № 1. С. 27–46.
16. Thomas Kurtz. Der Kompetenzbegriff in der Soziologie / Soziologie der Kompetenz. VS Verlag für Sozialwissenschaften (Wiesbaden) 2010. 294 S.
17. Cheetham and Chivers. The reflective (and competent) practitioner: A model of professional competence which seeks to harmonise the reflective practitioner and competence-based approaches. URL: <http://www.smithsrisca.demon.co.uk/PSYcheethametal1998.html/>.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2017.

Глебова Н. И. Интегративные аспекты социологического исследования социальной компетентности специалистов

В статье анализируются наработки современной зарубежной и отечественной социологии в формировании социологического видения феномена социальной компетентности и раскрывается ее сущность как качественной характеристики индивида и социальных страт с определенными универсальными свойствами. Дается социологическая характеристика социальной компетентности как сложного интегративного образования специфической организации социального знания, организации коммуникативных навыков, противодействия незнанию, адаптированного социального поведения и способности к успешным межличностным взаимодействиям. Обосновывается роль фактора специфического субъектного социального, определяющего содержание понятия «социальная компетентность» и возникающего в процессе взаимодействия в контексте профессионального становления личности. Рассматриваются функция социальной компетентности в формировании новых моделей профессионализма, профессиональных институтов и других элементов рыночного порядка и возможности социального конструирования усилиями самих профессиональных групп. Определяются перспективы социологической науки в исследовании социальных компетентностей отраслевых специалистов и получении социологического знания для достижения соответствующих социальных целей в специфических условиях среды профессиональной деятельности.

Ключевые слова: социология компетентности, социальная компетентность, социальные и профессиональные качества, социальное поведение, личность профессионала.

Hlebova N. Integrative Aspects of Sociological Research of Specialists Social Competence

The article deals with approaches to the category of «social competence» as a qualitative characteristic of the individual and social strata with certain universal properties within the framework of modern developments of the concept of competence in contemporary sociological science.

The work of modern foreign and domestic sociology in the sociological vision formation of the social competence phenomenon of the individual is analyzed and its ontological essence is revealed through the notion of social value of the value subject and social installation as integrative for different types of competencies.

The sociological characteristic of social competence as a complex integrative formation of a specific organization of social knowledge, the organization of communicative skills, counteraction to ignorance, adapted social behavior, and the ability to succeed in interpersonal relationships is given.

The role of the factor of a specific subjective social, which concludes the meaning of the concept of «social competence», is substantiated and arises in the process of interaction and subjective aspects of the category, in the context of the individual professional development. The function of social competence in formation of professionalisms new models, professional institutes and other elements of the market order, and the possibilities of social design by the professional groups is established.

The promising approaches of sociological science to the research of social competences of branch specialists and the obtaining of sociological knowledge about the mechanisms of their functioning and forms of manifestation for achieving the corresponding social goals in specific professional environmental and social conditions and the ability to use the resources acquired in the process of vocational education are revealed.

Key words: sociology of competence, social competence, social and professional qualities, social behavior, personality of a professional.